

2, s. 201) gurebâ bölüklerine alınmıştır. 1475 yılı civarında mevcutları 1000 kişi kadarken XVI. yüzyılda bu sayı 2000'e ulaşmıştır. XVII. yüzyıl başlarında ise sağ gariblerin mevcudu 928, sol gariblerin mevcudu 975 kişi olup toplam yevmiyeleri 12.387 akçeydi (Ayn Ali, s. 91). Bu yüzyılın ortalarında yapılan düzenlemelerle sayıları azaltılmıştır. *Eyyûbî Efendi Kanunnâmesi*'nde sağ gariblerin mevcudu 410, sol gariblerin mevcudu 312, yevmiyeleri toplam 9553 akçe ve senelik dört kışt mevâcibleri de 33 yük 81.760 akçe olarak gösterilmiştir (s. 37).

Gurebâ bölüklerinin teşkilâtı öteki kapıkulu süvari bölüklerinin teşkilâtı gibiydi. Her bölük bir ağanın kumandası altında olup bölük kumandanlarının altında kethüdâ, kâtip, halife, çavuş veya başçavuş gibi daha küçük rütbeli zâbitler vardı. Bunların yevmiyeleri 20-30 akçe arasında değişirdi. Başçavuş bölüğün asayişinden sorumluydu. Garib yiğitlerin maaşlarını diğer süvari bölüklerinde olduğu gibi bir memur alır, daha sonra vezîriâzâmın huzurunda dağıtırdı. Neferlerin maaşı 9'ar akçeden başlar, kıdem ve ehliyete göre artardı.

XVI. yüzyılda sol garibler ağası çaşniğirlerden tayin edilmiştir (BA, MD, nr. 2, s. 128; Selânikî, I, 103, 212). Sol garibler ağası genellikle sağ garibler ağalığına, bu da sol ulûfeciler ağalığına terfi ederdi. Ancak istisnaî olarak bunların silâhdar ağası, sancak beyi (a.g.e., II, 463), hatta beylerbeyi (a.g.e., I, 273) tayin edildiği de olmuştur. XVI. yüzyıl sonlarında cebecibaşı gurebâ-yi yesâr ağalığına, bazan gurebâ-yi yesâr ağası cebecibaşılığa, gurebâ-yi yemîn ağası çavuşbaşılığa, bazan da çavuşbaşı gurebâ-yi yemîn ağalığına getirilirken kapıcıbaşı gurebâ-yi yemîn ağalığına tayin edilmiştir (a.g.e., I, 227, 273; II, 455). Fâtiş Sultan Mehmed ve Kanûnî Sultan Süleyman zamanında her bir ağa 80'er akçe ulûfe alırken XVI. yüzyıl sonlarında bu ücret 100 akçeye yükselmiştir. Sancağa çıkan bölük ağalarına, yıllık geliri 160-170.000 akçe arasında değişen dirlik verilir.

Her iki gurebâ bölüğü kendi içinde 100'er küçük bölüğe ayrılmış ve her bölük bir bölükbaşının emrine verilmişti. Garib yiğitlerin İstanbul'da kışlaları yoktu. Evli olanlar evlerinde kalır, bekârlar da hanlarda ve özellikle Kurşunlu Han'da barınır (D'Ohsson, VII, 368). Atlarının beslenme ihtiyacı yüzünden garib yiğitlerin çoğu İstanbul, Edirne, Bursa, Kü-

taha ve Konya civarında ikamet ederdi. Bunların başında "kethüdâ yeri" denilen zâbitler bulunurdu. Garib yiğitlerin yevmiyeleri zaman içinde değişmiştir. Her terfide bu ulûfe 3-4 akçe artardı. Garib yiğitlerin silâhları ok, mızrak, kılıç, kalkan, kama, pala ve baltadan ibaretti. Bazılarında tüfek de bulunuyordu; fakat ateşli silâhlar pek yaygın değildi. Her iki bölüğün ayrı bayrak ve tuğu vardı. Sağ gariblerin bayrağı sarı-beyaz, sol gariblerinki ise yeşil-beyazdı. Bundan dolayı gurebâ bölüklerine "alaca bayrak" da denirdi.

Öteki kapıkulu süvari birlikleri gibi gurebâ bölükleri de sefer esnasında padişah çadırını ve ağırlıkları korur, ayrıca odun nakli hizmetinde bulunurlardı. Savaş sırasındaki en önemli görevleri ise padişah otağı ile sancak-ı şerifi muhafaza etmekte. Gurebâ-yi yemîn sağ, gurebâ-yi yesâr sol alem dibinde dururdu (*Eyyûbî Efendi Kanunnâmesi*, s. 50). Ayrıca haberleşme hizmetinde kullanılırlar, bazan bu hizmet sonunda mükâfat olarak selâtin tevliyetlerinin ve mîrî mukâtaalarının idaresine veya cizye cibâyetine memur edilirdi. Bu istisnaî uygulama zamanla kural haline gelmiş, iltizamcılıktan zengin olan garibler ortaya çıkmıştı. XVI. yüzyılın ortalarından itibaren padişahların sefere çıkma işini terketmelerinden sonra garib yiğitler serdâr-ı ekrem emri altında sefere çıkmaya başlamışlardır. Garib yiğitlerden terfi edenler ulûfeci bölüklerine kaydedilirdi.

Devşirme sisteminin önemini kaybetmeye başlamasıyla birlikte bu bölüklerin düzenleri de bozuldu. XVII. yüzyılda yenîçeriler gibi bunlar da bir kısım ayaklanmalara karıştılar. II. Osman'ın ölümüyle sonuçlanan 1622 ayaklanmasına gurebâ bölükleri de katılmıştı. IV. Murad ve IV. Mehmed dönemlerinde ıslah edilmeleri için tedbir alınmış, Köprülü Mehmed Paşa'nın sadrazamlığı sırasında sağ gariblerin sayısı 410'a, sol gariblerin sayısı 312'ye indirilmiştir. 1711 yılına ait bir listede 180 sağ garib, 162 sol garibin bulunduğu görülmektedir. XIX. yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarına kadar varlığını sürdüren gurebâ bölükleri sancak-ı şerif koruyuculuğu görevlerini daima muhafaza etmişlerdir. 1826 Eylülünde Yeniçeri Ocağı'nın ilgasından birkaç ay sonra öteki kapıkulu süvarileriyle birlikte gurebâ bölükleri de lağvedilmiştir. Ulûfeleri kesildiğinden mağdur olmamaları için bunlara gümrükten emekli maaşı bağlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

- BA, MD, nr. 2, s. 128, 201; nr. 5, s. 474; nr. 44, s. 28; *Hicri 835 Tarihli Süret-i Defter-i Sancak-ı Arvanid* (nşr. Halil İnalçık), Ankara 1954, s. 42, 115; *Âşıkpaşazâde, Târih*, s. 185; İbn Kemâl, *Tevârih-i Âli Osmân*, VII, Defter, s. 133, 134, 381, 400, 401, 442; Selânikî, *Târih* (İpşirli), I, 51, 103, 208, 212, 227, 262, 273, 280; II, 438, 455, 463; Ayn Ali, *Kavânin-i Âli Osmân*, s. 91; Koçi Bey, *Risâle* (Aksüt), s. 41, 71, 91; *Eyyûbî Efendi Kanunnâmesi* (nşr. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1994, s. 37, 50; D'Ohsson, *Tableau général*, VII, 365 vd.; Esad Efendi, *Teşrifât-ı Kadime*, İstanbul 1287, s. 31, 131; a.mlf., *Üss-i Zafer*, İstanbul 1293, s. 237; Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, II, 137, 138, 152-154, 172-177, 210-216; A. Howe Lybyer, *Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı İmparatorluğunun Yönetimi* (trc. Seçkin Cılızoğlu), İstanbul 1987, s. 97-98; Pakalın, I, 680-682; Halil İnalçık, "Ghurabâ", *EP* (Fr.), II, 1123-1124.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

GUREBA HASTAHANESİ

Bezmiâlem Vâlide Sultan tarafından
İstanbul'da fakir ve kimsesizler
için yaptırılan hastahane.

İlk resmî adı Bezmiâlem Gurebâ-yi Müslimîn Hastahanesi iken zamanla Bezmiâlem Hastahanesi, Vakıf Gureba Hastahanesi, Gurebâ-yi Müslimîn Hastahanesi gibi çeşitli isimlerle de anılmıştır; bugünkü resmî adı Bezmiâlem Vâlide Sultan Vakıf Gureba Hastahanesi'dir. Sultan Abdülmecid'in annesi Bezmiâlem Vâlide Sultan tarafından, o zaman İstanbul'da çalışır vaziyette bulunan Fâtiş Şifâhânesi, Süleymaniye Dârüşşifâsı, Haseki Hürrem Sultan Bîmarhânesi, Üsküdar'daki Nurbânû Vâlide Sultan Bîmarhânesi gibi sağlık kurumlarının ihtiyaca kâfi gelmediğinin görülmesi üzerine yanındaki cami ve çeşme ile birlikte 200 yataklı bir erkek hastahanesi olarak yaptırılmış ve 24 Rebiülevvel 1261 (2 Nisan 1845) Cuma günü hizmete açılmıştır. Cümle kapısı üzerindeki tarih kitâbesi zamanın ünlü şairlerinden Ziver Paşa'ya aittir. XVIII ve XIX. yüzyıllarda tesis edilen bazı sağlık kurumlarında "hastahane" adı kullanılmakla birlikte Gureba Hastahanesi, vakıf dârüşşifâlar geleneği içinde bu adla anılan ilk sağlık kuruluşudur. Gurebâ (garibin çoğulu, "kimsesizler") ismi de 1836'da Edirnekapı'daki Mihrimah Sultan Camii avlusunda açılan ve ancak sekiz yıl hizmet veren bîmarhânedan sonra ilktir. Bezmiâlem Vâlide Sultan'ın bu hastahanedan sonra 1850'de Mekke'de yapımına karar verdiği ikinci Gureba Hastahanesi, to-

runu II. Abdülhamid tarafından tamamlanmıştır. Emin Muhlis Paşa İzmir'de, Pertevniyal Vâlide Sultan da Medine'de gureba hastahaneleri kurmuşlardır. Sultan Abdülaziz zamanında Rusçuk, Saraybosna, Tulci, Mostar, Niş, Sofya; Sultan II. Abdülhamid zamanında ise Üsküp, Selânik, Halep ve Şam ile Anadolu'da Ankara, Konya, Erzurum, Antep, Urfa ve Bursa'da gureba hastahaneleri açılmıştır. Bu sonuncular Cumhuriyet döneminde numune ve devlet hastahanesi olmuşlardır. Bu sebeple Bezmiâlem Vâlide Sultan Vakıf Gureba Hastahanesi, isim ve işlev açısından günümüze kadar gelen tek gurebâ hastahanesidir.

Hastahane açıldıktan iki yıl sonra, 1 Şâban 1263 (15 Temmuz 1847) tarihinde Bezmiâlem Vâlide Sultan'ın bütün vakıflarını kapsayan vakfiyesi tanzim edildi. Hastahaneyi ayrılan bölümün başında buranın "gurebâ-yi müslimîn"e tahsis edildiği birkaç defa vurgulanarak kimsesiz ve fakirlere ücretsiz bakılmasının arzulanması, günümüze kadar süregelen vakıf şartlarının esasını oluşturmaktadır. Vakfiyenin ekindeki bir dâhilî nizamnâme ile de hastahänenin idaresine ait genel esaslar bütün ayrıntılarıyla tesbit edilmiştir. Bu nizamnâme ile kuruluşun yönetimi aynı zamanda sultanın kethüdâsı olan Darphâne-i Âmire ve Evkaf Nâzırı Mehmed Tâhir Bey'e verildi. Sonradan hastahane "evkâf-ı mazbûta"dan sayıldığı için yönetimi doğrudan Evkaf İdaresi'ne bağlandı ve başına idarî işler için bir müdür getirildi. Alet ve edevatın alınması, hekim, cerrah ve eczacı gibi sağlık elemanlarının tayin ve azilleri ise başhekimle bırakıldı; daha sonra da bu gibi hizmetler Mekteb-i Tıbbiyye Meclisi'ne verildi. Buna göre sağlık personeli başhekimin teklifi ve bu meclisin tasvibiyle tayin ediliyordu; hastahänenin idaresiyle görevli müdür ise hekim değildi ve Evkaf İdaresi'ne karşı sorumlu idi. Hastahänenin ilk kadrosu müdür, birinci ve ikinci tabip, birinci ve ikinci cerrah, birinci ve ikinci eczacı, sülûkçü, havanzen, iki kâtip, maaş memuru, vekilharç, dört aşçı, başhademe ile otuz hademe, berber ve iki kapıcıdan ibaretti. Cerrahlarla eczacılar mektepli değillerdi; yalnız iki tabip

tıbhâne mezunu idi. İlk kadroda bulunan sülûkçü ise daha sonraki kadrolarda görülmemektedir. Nizamnâmeye göre hastaların beslenmesi hususu tamamen hekimlere bırakılmıştı. Hatta gündelik masraflar arasında bulunmayan birçok yiyecek maddesi hekimler lüzum gördüğü takdirde satın alınabiliyordu. 1854'e kadar iki hekimle idare edilen hastahaneyi bu tarihte mektepten yeni mezun bir stajyer doktor yardımcı hekim unvanıyla alındı; üç yıl sonra bu doktorun ölümü üzerine yerine ilk hıristiyan hekim tayin edildi. İlk doktorlarla cerrahların mesaisi geceli gündüzlü idi ve ancak evli olanların üç gecede bir evlerine gitmelerine izin veriliyordu.

Hastahannede biri bulaşıcı hastalıklar için ayrılmış on iki koğuş, bir eczahane ve hekimler için iki, müdürle eczacı ve cerrahlar için birer tane olmak üzere beş oda, hamam, mutfak ve çamaşırhane bulunuyordu. Mevcut tıbbî aletler ise iki ustunç (cerrahî alet) takımı, ayrıca sekiz neşter ve iki adet mizânü'l-harâreden (termometre) ibaretti. Mikrop anlayışının ülkeye henüz pek yerleşmemiş olduğu bu devirde bulaşıcı hastalıklar için ayrı bir koğuş tahsis edilmesi dikkat çekicidir. Bu konuda nizamnâmeye konulan bir maddede, veba gibi bulaşıcı hastalıklara yakalanmış kişilerin diğerlerinin yanına yaklaştırılması yasaklanmakta ve ayrı koğuşlara yatırılmaları öngörülmektedir. Bununla birlikte hastahänenin tek koridor üzerine ve bulaşıcı hastalıkların ancak koğuş itibariyle tecridine imkân sağlayacak şekilde inşa edildiği göze çarpar. İlk nizamnâme hastaların kabul şartlarını tesbit ederken tedavisi imkânsız bir hastalığa müptâla olanların alınmamasını ve doktorların bu konuda dikkatli davranmaları gerektiğini belirtir. Nizamnâmede, gerekli ilaç ve gıdaların miktarının bilinemeyeceği belirtilerek müdürün bu gibi maddeleri bol miktarda satın alması istenmektedir. Vakfiyede, hastaların yiyeceklerinden tasarruf yapılması, onlara özellikle et gibi besleyici gıdaların verilmesi ve tanesi bir altın liraya satılsa dahi mutlaka soğan alınması gerektiğinin ifade edilmesinden, hastaların ihtiyaçlarının karşılanması hususunda son

derece titiz davranıldığı anlaşılmaktadır (Bayram, sy. 14, s. 104).

XX. yüzyılın başlarına kadar tarihî binasında hizmet veren hastahänenin ihtiyacı karşılayamaz hale gelmesi üzerine 1910 yılında Evkaf Nâzırı Ürgüplü Hayri Efendi zamanında 110.000 altın harcanarak üçü dahiliyeye, ikisi hariciyeye tahsis edilmek ve biri ameliyathane, ikisi idare binası ve poliklinik olmak üzere İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi'nin bulunduğu bugünkü binalar yapıldı. Ancak 1915'te tamamlanan ve iki yıl boş kalan bu yeni binalara 1917'de yangın felâketine uğrayan halk yerleştirildi. Daha sonra muhtelif cemiyet ve heyetlerin birer köşesine yerleştiği binaların mütareke yıllarında Amerikalılar'a verilmesini yanlış bulan Gureba Hastahanesi hekimleri, pavyonlardan birini eksiklerini 30.000 lira harcayarak tamamlamış, tarihî Gureba Hastahanesi'nden bazı hastaları buraya nakletmişlerdi. Fakat binalar ısıtılmadığından hastalar tekrar Gureba Hastahanesi'ne taşındı. Bu binalar 1925'te kuduz müessesine, 1926'da da Reji İdaresi'ne verildi ve bütün deposu haline getirildi. Yeni binalar, tarihî binanın bazı koğuşları ile birlikte 1933'te İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi'ne tahsis edildiği için hastahane yakın zamana kadar halk arasında Yukarı Gureba ve Aşağı Gureba şeklinde adlandırıldı. Hastahänenin yönetimi 1923'te Vakıflar'dan alınarak Sıhhat ve İçtimâî Muavenet Vekâleti'ne bağlandı. 1956 yılına kadar mülk bakımından Vakıflar'a ait olan ve idarî yönden Sıhhat ve İçtimâî Muavenet Vekâleti'ne bağlı kalan hastahane, bu tarihte 6760 sayılı kanun uyarınca tekrar Vakıflar'ın idaresine verildi. Çapa Tıp Fakültesi'nin de dahiliye kliniği olarak kullanıldığı tarihî binadaki koğuşları 1968'de boşaltılmasıyla iki Gureba adlandırılması son buldu. Böylece Gureba Hastahanesi, Ürgüplü Hayri Efendi'nin yaptırdığı tesisleri kaybetmiş olarak yeniden bağımsız hüviyetini kazandı. Hastahane bu yıllar zarfında yalnız bazı binalarını kaybetmekle kalmadı, kendi vakıflarından olan Terkos gölünü 1926'da çıkarılan sular kanunu ile belediyeye, Bezmiâlem Kızlar Sultânîsi'ni de (İstanbul Kız Lisesi) Özel İdare'ye kaptırdı. Bu okul günümüzde Çağaloğlu Anadolu Lisesi olarak hizmet vermektedir. Son yıllarda Sular İdaresi Gureba Hastahanesi'nden su parası isteyince konu mahkemeye intikal etti ve 1987'de hastahaneyi ücretsiz su veril-

Gureba Hastahanesi'nin kitabesi

GUREBA HASTAHANESİ

mesisi kararına varıldı. Bezmiâlem Kızlar Sultânisi'nin tapusu da 7074 sayılı kanun ve mahkeme kararı ile 4 Nisan 1988 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü adına tescil edildi.

1960'lı yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Gureba Hastahanesi Yardım Derneği 575 yataklı yeni bir hastahane inşasına karar verdi ve 1969'da temel atıldı. 1970'li yıllarda ise bu hastahanesinin inşaatının tamamlanması yerine bir kanser teşhis ve tedavi (onkoloji) bölümü inşaatı başlatıldı. 1977'de Yeni Gureba Hastahanesi adına çıkarılan döner sermaye yönetmeliği eski hastahane de uygulanarak hastalardan ücret alınmaya başlandı ve bu uygulama, 5 Şubat 1986 tarih ve 19010 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanan Bezmiâlem Vâlide Sultan Vakıf Gureba Hastahanesi Hasta Kabul ve Tedavi Yönetmeliği çıkarılıncaya kadar devam etti. Bu arada inşa halindeki yeni bina İstanbul Tıp Fakültesi'ne ve daha sonra Erzurum Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne bağlanmak istendiyse de bu gerçekleşmedi; ancak 1979 yılında bu bina ile tarihî Gureba Hastahanesi, Vakıflar İdaresi tarafından bir protokol ile İstanbul Ticarî İlimler Akademisi'ne bağlandı ve önce Sağlık Bilimleri Fakültesi, daha sonra Tıp Fakültesi haline getirilmesi planlandı. Fakat koalisyon hükümetlerinin sık sık değiştiği o yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğü protokolü bozdu ve Tıp Fakültesi'nin binalardan tahliyesi için mahkemeye başvurdu. Böylece 1980'den sonra mahkeme kararıyla Gureba Hastahanesi ikinci defa aslı hüviyetine kavuştu; bu arada, yeni hastahaneyi inşa için kurulmuş bulunan İstanbul Gureba Hastahanesi Yardım Derneği üyelerinin ilgisizliği yüzünden feshedildi. 1980'li yıllar hastahanesinin tekrar toparlanmaya başladığı dönem olmuştur. Onkoloji bölümü inşaatı tamamlanarak hizmete açılmış, 1978 yılında ithal edilen ve sekiz yıl 178 sandıkta bekleyen cihazların yerlerine monte edilmesi yanında büyük çapta yeni tıbbî malzeme ve cihaz sağlanmış, tarihî binanın restorasyonu yapılmış, Hasta Kabul ve Tedavi Yönetmeliği çıkarılmış, Bezmiâlem Vâlide Sultan Vakıf Gureba Hastahanesi Kliniklerine Yardım Vakfı kurulmuş ve vakfa vergi muafiyeti sağlanmıştır. Daha sonra Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'ndan tekrar eğitim yetkisi alınarak asistan yetiştirilmesine girilmiştir, ilmi toplantılar başlatılmış ve vakıf haftalarında Vakıf Gureba Tıp Günleri ihdas edilmiştir.

Ayrıca Gureba'nın hemşire ihtiyacını karşılamak üzere bir sağlık meslek lisesi açılmış, bu arada yeni hastahane inşaatı da tamamlanmıştır. Aynı yıllarda tıbbin bütün dallarında ve yoğun bakım ünitesinde sağlık hizmeti ve tıp eğitimi sürdürülmüştür. 1985 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'nin yeni hastahaneyi talep etmesi üzerine kurumun gelişip büyümesi ve sağlam bir statüye kavuşarak başka bir müesseseye tahsis edilmemesi için bir vakıf üniversitesi kurma çalışmaları başlatılmış (1986), ancak Yüksek Öğretim Kurulu'nun izniyle 1987 tarihinde kurulan Bezmiâlem Üniversitesi daha sonra mevzuata uygun olmadığı gerekçesiyle kapatılmıştır (1989).

BİBLİYOGRAFYA :

Bezmiâlem Vâlide Sultan Gureba Hastahanesi Vakfıyesi, VGMG, Kasa nr. 174/1464 (Şaban 1263 tarihli); *Bezmiâlem Vâlide Sultan Vakfı Nizamnamesi* (22 Safer 1263 tarihli), VGMA, İbrahim Hakkı Konyalı, nr. 4126; Kâzım İsmail Gürkan, *Bezmiâlem Vâlide Sultan Vakıf Gureba Hastahanesi Tarihçesi*, İstanbul 1967; Bedii N. Şehsuvaroğlu, "Gureba Hastahanesi'nin Tarihçesi", *İstanbul İl Yıllığı* (1967), s. 454-456; a.mlf. v.dğr., *Türk Tıp Tarihi*, Bursa 1984, s. 141-144; Asaf Ataseven, *Yaşayan Bir Vakfımız: Bezmiâlem Valide Sultan Gureba Hastahanesi*, İstanbul 1985; a.mlf., "Tarihimizde Vakfedilmiş Sağlık Müesseseleri: Dârü's-sıfâlar", *II. Vakıf Haftası 3-9 Aralık 1984*, Ankara 1985; a.mlf., "Vakıf Yüksek Öğretim Kurumu", *IV. Vakıf Haftası 1-7 Aralık 1985*, Ankara 1986; a.mlf., "Osmanlı Dönemi Sağlık Müesseseleri", *Bezmiâlem Valide Sultan Vakıf Gureba Dergisi*, XIII, İstanbul 1986, s. 382; a.mlf., "Bezmiâlem Üniversitesi Niçin Kurulmuştur?", a.e., XVII (1990), s. 13; a.mlf., "Bezmiâlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastahanesini Fakir ve Garip Müslümanlara Tahsis Etmesi Hakkındaki Deliller", a.e.; XVII (1990), s. 52; a.mlf., "Bezmiâlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastahanesi ve Son Yıllardaki Gelişmeler", *I. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildiriler (17-19 Şubat 1988)*, Ankara 1992, s. 262; Şaban Karataş, *Bezmiâlem Olayı*, İstanbul 1989; A. Sarı Nil, "Pertevniyal Valide Sultan'ın Medine-i Münevvere'de Yaptığı Hastahane", *TTK Bildiriler I*, s. 63; İsmail Eren, "Yugoslavya'daki Türk Sağlık Kuruluşları", a.e., s. 21; E. İnsanoğlu, "Suriye'de Son Dönem Osmanlı Sağlık Müesseseleri ile İlgili Bazı Nodlar", a.e., s. 36; a.mlf., "Bulgaristan ve Romanya'da Türk Sağlık Kuruluşları", a.e., s. 73; A. Süheyl Ünver, "Edirnekapı'daki İlk Gureba Hastahanesi", *Dirim*, sy. 25, İstanbul 1950, s. 36; Fâzıl Ayanoğlu, "Vakıf Yapan Türk Kadınları", *İÜ Hukuk Fakültesi Mecmuası*, XXIX/1-2, İstanbul 1963, s. 317-323; Sadı Bayram, "Sağlık Hizmetlerimiz ve Vakıf Gureba Hastahanesi", *VD*, sy. 14 (1982), s. 101-118; Rengin D. Bütün, "Bezmiâlem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastahanesi'ne Ait Bir Defter", *Bezmiâlem Valide Sultan Vakıf Gureba Dergisi*, XII, İstanbul 1985, s. 37.

ASAF ATASEVEN

GUREBA HASTAHANESİ CAMİİ

İstanbul'da
XIX. yüzyıla ait cami.

Abdülmeccid'in annesi Bezmiâlem Vâlide Sultan tarafından kendi vakfı olan Gureba Hastahanesi'nin yanında yaptırılmış ve hastahane ile birlikte aynı gün hizmete açılmıştır (24 Rebûülevvel 1261/2 Nisan 1845). Bezmiâlem Vâlide Sultan Camii adıyla da anılır. Yine Bezmiâlem Vâlide Sultan'ın yaptırdığı Dolmabahçe Camii'ne göre son derece mütevazî bir bina olan ve buradan hastahanesinin bir birimi gibi tasarlandığı anlaşılan cami kâgirdir ve dikdörtgen bir plan üzerine inşa edilmiştir; çatısı ve minberi ahşaptır. Giriş cephesinin sağ köşesinde kesme taştan yapılmış ince bir minare yer alır. Çatıya bakan avlunun giriş kapısı üzerindeki 1261 tarihli ta'lik kitâbenin metni Ziver Paşa'ya aittir. Giriş cephesinde ikisi altta, üç üstte olmak üzere dikdörtgen şeklinde beş, yan cephelerde alt sırada beşer dikdörtgen, üst sırada üçer daire; kadınlar mahfililiyle hünkâr mahfilinde ikişer dikdörtgen ve kible cephesinde üsttekiler daire, alttakiler dikdörtgen şeklinde ikişer pencere yer almaktadır. Dolayısıyla dönemin diğer camileri gibi bu camide ferah ve aydınlıktır.

İbadet sahnına kemerli bir kapıdan girilir. Girişin açıldığı son cemaat yerinin önünde bugün mevcut olmayan bir sakfa ait iki sütun kaidesi, sağ tarafında ise kadınlar ve hünkâr mahfillerine çıkan merdivenlerle minarenin kapısı bulunmaktadır. İki yuvarlak kemerli pencere son cemaat yerini, kible cephesi birkaç metre daraltılmış olan ana ibadet mekânına bağlamakta, böylece burası daha geniş bir görünüm arz etmektedir. Kadınlar mah-

Gureba Hastahanesi Camii - Yenibahçe / İstanbul

